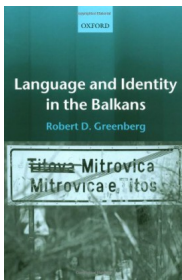

Jugoszláviáról Tito marsall idejében az a mondás járta, hogy olyan ország, melynek hét szomszédja, hat tagköztársasága, öt nemzetisége, négy nyelve, három vallása, két abc-je és egy pártja/vezetője van. Ha fenti kijelentés néhány ponton esetleg vitatható is, az egészen bizonyos, hogy Jugoszlávia szétesése után a szerbhorvát helyébe négy új hivatalos nyelv lépett.

Az egységes politikai vezetés alatt álló Kínában a kínai nyelv egyes változatai egymás számára olykor tökéletesen érthetetlenek, mégis ezeket hagyományosan a kínai nyelv dialektusainak tekintik: nem akarja őket senki önálló nyelvnek minősíteni. Az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia vagy éppen Ausztrália egymástól független államokban élők, angolul beszélő lakosságában sem merül fel a gondolat, hogy önálló, a többiekétől különálló nyelvnek kiáltsa ki saját nyelvváltozatát, nyelvváltozatait: úgy tekintik, mindannyian az angol egy változatát beszélik.

Robert D. Greenberg: Language and Identity in the Balkans. Serbo-Croatian and its Disintegration – 2004

A 20. század végén Jugoszlávia szétesésével annak lehettünk tanúi, hogy a korábban két (keleti és nyugati) variánssal rendelkező, számos dialektussal is bíró [szerbhorvát nyelv](#) helyett alig egy-két évtized alatt négy új nyelv is létrejött. A napjainkra az önállóságukat elnyert (egykor jobbra szerbhorvát nyelv?) utóállamok (Szerbia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Montenegró) azzal az igénnyel léptek a világtörténelem színpadára, hogy új és saját identitásukat egy (régijű) saját nyelvvel is megtámogassák. E nyelvek (szerb, horvát, [bosnyák](#), [montenegrói](#)) azonban egymás számára továbbra is kölcsönösen érthetők. E nyelvek elzárkózásai és napjainkban is zajló nyelvi kodifikációs problémáiról szól Robert D. Greenberg Language and Identity in the Balkans. Serbo-Croatian and its Disintegration (Nyelv és identitás a Balkánon. A szerbhorvát és dezintegrációja) című kötete, melynek első kiadása 2004-ben jelent meg 188 oldalon. (Az azóta megjelent második kiadás már a 2004 után lezajlott folyamatokat is vizsgálja.)

Egyből négy

Közzétette: Haraszthy Ágoston
2016. június 27. hétfő, 21:19

Amikor 1989 végén Robert D. Greenberg azzal a biztos tudattal érkezik az akkori Jugoszláviába, hogy külföldön szerzett szerbhorvát nyelvtudásával majd ugyanúgy érvényesül Belgrádban, Zágrábban, Szarajevóban és Titográdban, rögtön azzal szembesül, hogy jugoszláviai ismerősei, akik hivatalosan mind a szerbhorvátot beszélik, felhívják figyelmét az egyes változatok közti különbségekre. Tény azonban, hogy akkoriban – a nyelv egységének szintjén – még nem merült fel a szétválás gondolata, s csupán a leginkább szélsőséges nézeteket vallók állították szembe a horvát és szerb nyelvváltozatot egymással.

Tíz évvel később és a délszláv háborúk okozta kataklizma után a Szarajevóban landoló Greenberg azzal szembesül, hogy az általa beszélt szerbhorvát nyelvet a boszniai bosnyáknak, a horvát horvátnak, a szerb pedig szerbnek nevezi. Az addigra ismét Podgoricára visszakeresztelt Titográdban Greenberg pedig már arról is értesül, hogy Montenegróban is vannak olyan radikálisok, akik a montenegrói nyelv önállóságáért kardoskodnak.

Vajon mi okozza azt, hogy a jugoszláv állam politikai felbomlásával párhuzamosan annak lehetünk tanúi, hogy a korábban hivatalosan egységes nyelvnek tartott szerbhorvát helyébe hirtelen (alig egy-két évtized alatt, olykor egyetlen tollvonással, politikai deklarációval) négy új nyelv kerül? Greenberg könyvének hét fejezetében a szerbhorvát és utódnyelvei, a szerb, horvát, boszniai és montenegrói nyelv történetének utóbbi bő másfél évszázadát tekinti át, az egységes szerbhorvát (horvátszerb) nyelv létrehozására irányuló kezdeményezéseket? A Jugoszlávia felbomlását követő új lokális nyelvpolitikák és kodifikációs törekvések felbukkanásáig.

Jugoszlávia nemzetiségi térképe, 1991

(Forrás: Wikimedia Commons / The Former Yugoslavia: A Map Folio, published by the U.S. Central Intelligence Agency in 1992.)

A kérdés vizsgálatakor arra is fény derül, hogy a 21. század hajnalán születő nyelvek nyelvpolitikusai hogyan kísérik meg megteremteni nyelvük múltját – bizonyítandó, hogy az mindig is különálló volt a többi hárommal szemben. Greenberg először 2004-ben megjelenő kötetében az is kiderül, hogy minél nehezebb rásütni egy adott nyelvváltozatra azt, hogy az önálló nyelv, annál elkeseredettebb az ideológiai harc e nyelv múltbeli önállóságának demonstrálásáért.

Nyelvében él az új nemzet is

Greenberg tanulmánya, mely a 19. század közepének szerb és horvát nyelvújítóinak közös

Közzétette: Haraszthy Ágoston
2016. június 27. hétfő, 21:19

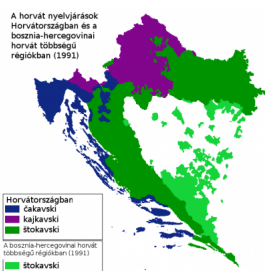
délszláv politikai, kulturális és nyelvi egységért folytatott harcának felvázolásával mutatja be az egységes szerbhorvát nyelvért folytatott törekvéseket, részletesen elemzi azokat a folyamatokat is, melyek az elmúlt másfél száz évben ezzel ellentétesen, a nyelvi különbségek felerősítésén munkálkodtak.

A szerb, horvát, boszniai és montenegrói nyelv 2006-os területi megoszlása
(Forrás: Wikimedia Commons / PANONIAN, Kwamikagami)

Az egységes politikai vezetés alatti titói Jugoszláviában azonban a legkritikább esetben fordult el?, hogy Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia tagköztársaságainak határai egybeessenek a horvát, boszniai, montenegrói és szerb nyelvi határokkal. További probléma, hogy a délszláv háborúkkal párhuzamosan megszület? új nyelvek közti tisztán nyelvi szempontú elhatárolás igen nehéz: arról nem is szólva, hogy e nyelvek maguk is számos dialektussal bírnak. További kérdése, hogy az új nyelvek kodifikációja mely dialektusra/dialektusokra támaszkodva megy végbe.

A jugoszláv állam felbomlásával párhuzamosan azonnal megjelenik az igény, hogy az új államok saját államiségük és különállásuk hangsúlyozása végett megalkossák saját önálló nyelvüket is. Az állami önállóság és ennek elengedhetetlen járuléka, az önálló nyelv felidézi bennünk Max Weinreich azon mondását, mely szerint a nyelv egy hadsereggel és flottával rendelke? dialektus. Ennek példáját látjuk igazolódni Greenberg kötetében is.

Horvát nyelvjárások (1991)
(Forrás: Wikimedia Commons / Ceha, Bourrichon / GNU-FDL 1.2)

Jugoszlávia egykoron szerbhorvát nyelv? utódállamaiban a nyelvpolitikusok szándékai eltér? irányokba mutatnak, de problémáik közösek. Greenberg vizsgálatai alapján az a kép bontakozik ki el?ttünk, hogy a közös múlttal rendelke?, egymásnak kölcsönösen érthet? új nyelvek

Közzétette: Haraszthy Ágoston
2016. június 27. hétfő, 21:19

ideológusai számára olykor megoldhatatlan feladatnak tűnik a szignifikáns különbségek kimutatása a többi utódnyelvhez képest. A saját abc, hangtani jellegzetességek, helyesírási kérdések, lexikális és nyelvtani különbségek megtalálása és (ennek hiányában) megalkotása viszont legalább olyan b?vészmutatvány, mint az önálló nyelvtörténet feltérképezése és (ennek hiányában) megalkotása. A 21. század hajnalának politikai és nyelvpolitikai elképzeléseit visszavetítve a múltba egyesek ugyancsak sajátos és meglehetősen torz sz?r?n keresztül képesek szemlélni a nyelvtörténetet.

Az önálló nyelv és identitás megteremtésének szándéka a Balkán Greenberg által vizsgált országaiban így a (függetlenségi) politika egyszer? kiszolgálójává teszi a nyeltpolitikát – azzal a fenntartással, hogy mindig vannak olyanok, akik a nyelvre úgy tekintenek, hogy vizsgálódásaik során igyekeznek a lehető leginkább kirekeszteni a nyelven kívüli, tisztán politikai szempontokat. (Horváth Krisztián - nyest.hu)

{nomultithumb}

{module [160]}